

man mere tillid til såvel NATO's som en dansk regerings vilje og evne til at træffe rettidige beslutninger om militære foranstaltninger. For den, der vil vide mere om denne specielle problematik, kan der henvises til tidligere kommitteret i Statsministeriet, Henning Gottlieb's erindringsbog ”I Kronens tjeneste” (2001), kapitel VII, ”Strategi i teori og praksis”.

Selv om personel ikke er et af bogens hovedtemmer giver de kortfattede oversigter i kapitlene alligevel et ganske godt billede af skiftende strukturer, problemområder som talmæssige og kvalitative mangler. Med personellalet for henholdsvis 1962, 1973 og 1988 vises tillige den trinvis udvikling af det militære personel fra en 50% værneplichtsbaseret bemanding til en 80% fastansat bemanding med en tilsvarende stigende professionalisering af meniggruppen.

Bogen rummer en utrolig mængde af information i en velordnet og stramt struktureret fremstilling. Det kan med de mange fakta oplyses som en mosaik, men det er en mosaik, der bliver til et meget klart samlet billede af Søværnets tilstand

og udvikling fra 1945 til 1989. Det afsluttende kapitel ”Søværnet under den kolde krig: Konklusioner” er en samlet og selvstændig tekst, der kan læses uafhængigt af den forudgående indgående behandling og dokumentation.

Den klare struktur understøttes af en tilsvarende klar, detaljeret og let tilgængelig indholdsfortegnelse med samme grundophbygning for hvert af periodekapitlene. Dermed bliver bogen håndterbar og let at anvende som reference- og opslagsværk.

Til slut lidt funderinger over bogens status. Bogason har selv klart angivet bogens perspektiv og de fravælg, dette medfører, herunder Søværnets engagement ved de nordatlantiske rigsdele. Det er kampflådens rolle og situation, der beskrives. Andre emner som personel og uddannelsesstrukturer er med i nødveddigt omfang, men behandles ikke i større bredde. Der er dermed plads for andre væsentlige bidrag om Søværnet 1945-89. Det kan supplere billedet, men næppe rykke ved den grundfortælling, der her er leveret.

ANMELDELSE

Af Niels C. Borck

Bogannmeldelser har normalt mindst to forskellige funktioner, der dels indeholder reelle oplysninger om en given bog, dels giver udtryk for anmelderens subjektive vurdering af bogen. Denne anmeldelse skal ses som anmelderens refleksioner over bogens sigte, indhold og samlede betydning. Det står klart, at Peter Bogasons bog, ligesom historien der fortælles, er særdeles kompleks i sit indhold og yderst ambitøs i sit mål.

At skrive nutidshistorie betyder, at nutidige forhold og begivenheder kan anskues som en del af historien. Den kolde krig er ikke længere væk end historien om den kan skrives mens personer, der var en del af den historie, stadig lever. Dette gør det muligt at benytte erindringer og noter fra samtaler med nulevende sofficerer, der havde den kolde krig som hovedopgave. Dermed fastholdes det autentiske og historien forankres direkte i faktuel viden og personlige oplevelser.

Unparalleled situational awareness

C-Flex

- C-Flex provides out of the box capabilities for unparalleled situational awareness and seamless interface to sensors, effectors, and data links.
- C-Flex provides full integration of onboard systems to support decision makers to better plan, coordinate, command, and solve missions with increased effectiveness.
- C-Flex is a cost-efficient and flexible system based on a modern open architecture on top of COTS software and hardware, greatly lowering maintenance and training costs.

TERMA[®]
ALLIES IN INNOVATION

Bogens titel rummer i sig selv en betydelig udfordring i og med det må formodes, at der eksisterer en binding mellem den førende politik, den afdelte strategi og den operative taktik. Ideelt burde strategien (NATO) ligge til grund for den førende nationale forsvarsopolitik, men sådan er det nødvendigvis ikke i Danmark. Den førende politik udgør den nationale ramme for forsvarets udvikling eller mangel på samme. Ideelt bør politikken kunne relateres direkte til strategien og dermed også taktikken. Politik drejer som om udnyttelse af nationens ressourcer og prioritering med henblik på fordeling af de som hovedregel snævre økonomiske råderum, og derfor kan den overordnede kontekst mellem politik, strategi og taktik være ganske vanskelig at bestemme og forklare.

Nu er det også således, at prioritering kræver kriterier – uden kriterier er det vanskeligt at prioritere formuftigt. Bogen beskriver en langvarig strid om forsvarsstørtse, og det er vanskeligt at identificere hvilke kriterier politikerne har anvendt andre end at forsvarer ikke må belaste statens finanser for meget. Flosker var der nok af, f.eks. det pseudosmarte management udsagn om ”et mindre, men mere effektivt forsvar”. Trusler og varslingsstider synes ikke at spille en større rolle og det ser ud til, at uanset omfanget og synligheden af truslen mod Danmark under (og efter) den kolde krig, så var det ikke muligt at skabe forståelse og politisk vilje til at betale hvad et virkelig effektiv forsvar koster. Striden om den procentvise andel til forsvaret af bruttonationalproduktet fortsætter stadig mere end 25 år efter ophøret af den kolde krig. Denne strid synes at udgøre en nutidshistorisk konstant.

Det er under den kontekst, at bogen skal læses. Den beskriver systematisk og i

mange detaljer, hvordan styrkemål og forsvarsplaner har udviklet sig i perioden. Aldrig som foreslægt og anbefalet af forsvarets ledelse, men alligevel i en sådan udstrækning at det ’kunne nyte’. Her taler anmelderen med baggrund i tjenesten i Torpedobådsskadren fra 1970 til 1982. Vi var sammen med kollegerne i den afbalancerede flåde dygtige til at løse vores opgaver og vores ledelse bestod af ældre kloge kolleger, der vidste hvad der skulle gøres. Ikke mindst fordi de stadig kunne huske 2. verdenskrig. Jo, det nytede, men vores styrker var strakt til det yderste, og vi fik aldrig den tyngde i tid og rum som opgaverne i Østersøen krævede. Bogen bearbejder systematisk udviklingen og rummer et væld af data og supplerende oplysninger som samlet beskriver de betingelser, der var gældende for søvænet under den kolde krig.

Det er uomtvisteligt, at forfatteren har ydet en endog meget stor indsats og herunder identificeret og benyttet en lang række relevante kilder herunder ikke mindst Tidsskrift for Søvæsen, hvilket også må glæde Tidsskriftets læsere og Søe-Lieutenant-Selskabet som siden 1827 har udgivet dette videnskabelige tidsskrift.

Da jeg takkede ja til at anmeldе Peter Bogasons værk om Søvænet under den kolde krig, vidste jeg godt, at forfatteren er politolog og dermed videnskabsmand, og ikke somilitær historiker eller søofficer med den faglige ballast, en sådan livsgerning kunne indebære.

At en politolog også kan skrive om søvænet og dertil knyttet politik, strategi og taktik overrasker mig egentlig ikke, men at det kan gøres så udmaerket vækker respekt. Forfriskende læsning forude, tænkte jeg, da bogen i begyndelsen af marts måned lå på mit skrivebord – her

Søværnet i 1980erne. Minelæggeren MØLEN udfør Hveen 1990. Akvarel af S.S. Kieler

tilbyder en ekspert i samfundsvidenskab sit syn på udviklinger af min arbejdsplads fra 1964 og 42 år frem. At de 42 år, i ikke ubetydelig grad indeholder koldkrigsperioder, som jeg personligt sammen med gode kolleger har deltaget i og haft ansvaret for, skærpede naturligvis interessen for bogens indhold som netop beskriver "Søværnet under den kolde krig". Det skal blive spændende at se hvilke konklusioner forfatteren drager på baggrund af sit studie, tænkte jeg og slog op i bogens kapitel 1.

Som koldkriger havde jeg og mine kolleger ikke tid til at følge det spegede politiske spil i detaljer, men dog i et sådant omfang, at vi i nogen grad mistede respekten for en række danske politikere som bogstaveligt talt udtalte sig mod bedrevide og stemte mod opbygning og bevarelse af et stærkt dansk forsvar i rammen af NATO alliancen. Man kan vel sige, at vi hæltede os igennem stærkt støt-

indholdet systematisk opdelt i tidslommer med hver sine teknologiske og politiske karakteristika. Sproget forekommer flydende og fremstår i en neutral, fortællende form hvilket gør indholdet lettliggængeligt og floskelfrit at læse. Af forfatteren i den kontekst benytter en akademisk tilgang til sit selvdefineret projekt bestyrker opfattelsen af et vigtigt bidrag til den nyere militærhistoriske forskning.

Datamængdens "vægtfylde" er til tider betydelig og omfanget af de medtagne detaljer tegner et billede af en meget omfattende research, hvorfra de mange detaljer hidrører. Bogens opbygning kræver derfor at læseren både kan stille skarp på detaljer og samtidig holde fokus på den strategiske kontekst. Forfatteren hjælper læseren med at holde balancen og tilbyder i de enkelte kapitler en afsluttende sammenfatning. Det betyder at bogen både fremstår som opslagsværk for de læsere, der søger detaljen og som en overordnet redegørelse, der findes i forfatterens sammenfatninger.

Gennemgående markant er billedet af dysten mellem de militærfaglige opfattelser og de politiske beslutninger, hvor de sidstnævnte betingede et dansk forsvar – herunder søværnet – som aldrig i kvantiitet levede op til NATO forventninger og krav. Der går en ubrudt linje af fravælg og nedskæringer godt slytet ind i spegede politiske bortforklaringer og partipolitiske fraser fra "Aldrig mere 9. april" tiden i begyndelsen af halvtredserne og frem til 1989 hvor den 1. kolde krig så sin afslutning.

Man kan konkludere, at Danmark i rollen som alliancepartner, til trods for sin udsatte geo-strategiske position og sit alliancemedlemskab, kun lunken og aldrig helhjertet kan siges at have levet op til forsvarets velbegrundede forslag til

sammensætning og opbygning af forsvarsrets kapaciteter i rammen af NATO alliance. Man kan spørge sig: Hvordan kan troldommen brydes? Hvor tæt på ilden skal vi være før den dumdristige danske holdning til forsvarets indretning aftøses af ansvarlighed og formuft. Hvis Peter Bogasons beretning skal tages som ledetråd og med den viden vi nu har efter 1989 og til 2016 – vil det formentlig aldrig ske, ej heller før det kan vise sig at være for sent. Men så kan vi jo kalde på NATO ...

Det fremgår, at den ene forsvarskommision efter den anden seriost og omhyggeligt har løst de stillede opgaver og begrundet præmisserne for et stærkere forsvar end det politikerne efterfølgende valgte at finansiere.

Peter Bogasons bog er vigtig, fordi den sammenkriver de politiske fastsatte rammer for dansk forsvar i den kolde krig og fordi den samtidig nogenlert belyser afstanden mellem det eksperterne anbefalede og det politikerne besluttede. Man kan håbe den vil danne grundlag for en vidensbaseret diskussion med sigte mod en bedre og mere forsvarlig balance mellem dansk sikkerheds- og forsvarsopolitik og den onde verdens realiteter, der i sidste instans betinger vores eksistens.

Det fastslås indledningsvis og i god overensstemmelse med en lang række overvejelser, at betydningen af netop de danske stæder historisk udgør en unik strategisk helhed, der både udgør en mulighed og en udfordring. Denne strategiske saldo er mere eller mindre tildøs og indenholder en synlig markering af Danmarks geopolitiske betydning. Dette forhold er blevet i talrige værker og var da også et indlysende operativt faktum under den kolde krig, ligesom det er tilfældet i dag.

I 2016 understreges denne kendsgerning i rammen af det mange kalder den „nye kolde krig“. At perioden under den 1. Kolde krig indeholdt en lang række kompromisser, der samlet set – og uanset den aktuelle geopolitiske realitet - alle betød at forsvarets bevillinger og kapacitet over tid var utilstrækkelige, fremgår af bogen og tendensen er veldokumenteret i hele bogens tidsmæssige ramme.

Forfatterens prisværdige arbejde indeholder en vigtig analyse af de faktorer forsvaret (Søværnet) var underkastet under Den Kolde Krig og giver dermed grund til yderligere forundering over det forhold, at politikere træffer beslutninger, der lige langt fra militært faglige råd og synspunkter, men nok indenfor definitionen på **politik**:

(af gr. *polite* (*techne*) ‘statkunst’, *af politikos*, *af polites ‘borger’*, *af polis*), *aktiviteter*, *der vedrører fastsættelse og fordeling af værdier med gyldighed for et samfund eller andre sociale systemer og institutioner.* (Gyldendal, Den Store Danske)

Defineret bredt er politik alle forhold og processer, der omhandler udøvelsen af magt, styre og autoritet, f.eks. anvendelsen af statens finanser. Belært af den tidligere Overborgmester Urban Hansen ved jeg, at politik ikke behøver at være logisk. Urban Hansens tese følges noje af danske politikere, og bogen beskriver i tekstd og tal hvordan.

Det var socialdemokraten Hans Hedtoft, der efter 2. verdenskrig formulerede besværgelsen ”Aldrig mere en 9. april“ og førte sit parti væk fra den austrungs- og neutralitetslinje, der op igennem 1930erne havde svækket landets forsvarsevne. På den baggrund må det undre, at perioden 1945-49 – til trods for

den helt ekstraordinære klaredhed i Hedtofts politik - i den grad forekommer som en periode præget af forvirringens og uenighedens cirkulation. I virkeligheden er dannelsen af Hjemmevernet, sammen med NATO medlemskabet nok periodens mest betydningsfulde beslutning. Men selvom de fleste mente, at Danmark havde brug for et stærkt forsvar, blokerede den permanente økonomske krise for gennemførelse af en række forslag til genopbygning af Dansk forsvar. Anbefalingerne fra Søværnets Ordningsudvalg er i den sammenhæng interessante og der redegøres glimrende herfor i bogen. Den løbende værnsværlæsning blokerede i et vist omfang for processen. Vigtigt er det at forstå betydningen af de på s. 25 (Holm 1946) skitserede overvejelser i forhold til et overraskelsesangreb. ”Forsvaret skulle beordres til ikke at kapitulere“. Den hensigt udmøntes efterfølgende i 1952 i **Den kongelige forholdsordre** (Officiel betegnelse: *Anordning om forholdsordre for det militære forsvar ved angreb på landet og under krig*). Der er tale om en **kongelig anordning** udsteds 6.marts 1952 af kong Frederik 9. der beskriver, hvordan danske militære styrker skal forholde sig hvis angrebet af en fjende uden forudgående krigserklæring.

Forfatteren beskriver perioden indtil 1954 som værende ”op ad bakke“ og flere forsøg på at spejle truslen i konkrete forsvarsopgaver og løsninger løb ud i sandet. Årene efter NATO medlemskabet kendtegnedes af interne stridigheder mellem værmene, men det lykkedes for søværnets ledelse at introducere begrebet ”en afbalanceret flåde“. Dansk afhængighed af våbenhjælp fremstår i al sin pinlige sammenhæng på baggrund af regerings spareplaner fra 1954.

Fra 1954 til 1961 udvikledes samarbejdet

med den vesttyske flåde, som i styrke og kapacitet voksede betydeligt og udgjorde en professionell helhed. Strædeforsvarets afhængighed af de vesttyske bidrag blev i perioden stedse mere synligt, samtidig med at dansk maritim forsvar mangede strategisk dybde i Østersøen.

I perioden 1962 til 1976 bevaredes princippet om en afbalanceret flådestruktur, og samarbejdet med den vesttyske flåde fortsatte med voksende slagkraft for begge nationers bidrag. Alligevel karakteriseres perioden som problematisk og NATO rettede kritik mod Danmarks manglende opfyldelse af styrkemål, fordi forsvarets andel af bruttonationalproduktet fortsatte med at falde.

Forfatteren beskriver korrekt, at minevåbnet i den periode spillede en afgørende rolle som grundlaget for de forskellige planer for strædeforsvaret. Den tidsmæsige sammenhæng mellem udlægning af minefelterne og et heldigt forsvar af stræderne udgjorde et bærende element i planerne. Hvis det lykkedes at udlægge de store farvandsfelter ville det formentligt have været yderst problematisk – endsig umuligt – for WAPA at gennemføre amfibieoperationer mod dansk område uden afgørende tab. Samarbejdet med undervandsbåde og kampfly fra begge nationer tilførte afgørende kampkraft, og bogen fremhæver med rette Operation Hurricane som en skræmmende magtdemonstration i rammen af en unik operativ koordination imellem danske og vesttyske fly- og flådestyrker. Omtalen af brug af atomvåben er noteret med den

bemærkning, at den forekommer spekulativ, men nok interessant.

For perioden 1976 til 1989 beskriver forfatteren, hvordan politikerne fortsatte nedskæringerne, måske beroligt af de håndgribelige aftaler om forstærkninger fra NATO allierede. Denne politik fortsatte til trods for voksende spændinger mellem NATO og WAPA. Samtidig omtales en lang række forbedringer af søværnets kapaciteter, men tabet af frengarterne var til at forudsætte sidst i perioden.

Afslutningsvis stiller forfatteren spørgsmålet: ”Nyttede det“? Jeg vil overlaade det til læseren at udfrage sine egne konklusioner på baggrund af bogens redeogrelser. For anmelderens vedkommende er svaret: Ja, med samtlige begrænsninger og ufuldkommenheder i mente. Men det var ikke sket uden en formidabel indsats fra søværnets personel, som det lykkedes at holde skibene sejlende og funktionsduelige til trods for stramme budgetter og uforståelige og letsindige politiske beslutninger.

Peter Bogason får tre ankere for sin flid, interesse og evne til at sammenholde en omfattende og yderst kompleks militærhistorisk epoke med fokus på søværnet. Det er lykkedes at skabe et betydningsfuldt værk, der med et veld af detaljer beskriver omstændighederne for søværnets virke under den kolde krig, med fokus på de tre ofte indbyrdes inkommensurable størrelser: Politik, strategi og taktik.